

Utcai Dávid választóvonalon

Utcai Dávid festményeivel első ízben 2014-ben találkoztam. Az akkor még reményteljes Ctrl V művészcsoporthoz tagjaként kiállított az általam vezetett budapesti Magyar Műhely Galériában. Ezt írtam róluk: „A 35 éves múltú Temerini Alkotóműhely és Képzőművészeti Tábor művésztelepén nevelkedett a kilencvenes évek derekától a tehetséges harmadik nemzedék. A sok közös munka és eszmecsere [...] művészeti csoporttá gyúrta, és eltéphetetlen szálakkal köti össze őket.” Ez utóbbi inkább sejtésen alapuló belső óhajnak bizonyult, ám az élet nem igazolta be az elvárásaimat: a közösség nemsokára felbomlott, néhányan közülük más tájakon kerestek maguknak életközéget.

Utcai Budapesten, tanulmányainak helyszínén maradt, és a közelmúltban a műtermét is alkalmam volt meglátogatni annak céljából, hogy megismerhessem legújabb produkcióját, melyet a szabadkai származású Siflis Andrással megrendezett közös tárlatukon vitt közönség elé a Bartók 1 Galériában. Utcai elmondta, hogy szakított első korszakának festészeti felfogásával, amiről friss képei is nyomatékosan meggyőztek. Csalódtam abban, hogy a Ctrl V Csoport nem teljesítette ki remélt küldetését, és aztán első pillanatra ismét csalódottnan vettem tudomásul, hogy Utcai odahagyta a mélyen a szülőföld élményében gyökerező poétikáját.

A váltás tényével azonban meg kellett barátkoznom, mi mást is tehettem volna. Ugyanolyan őszinte érdeklődéssel vettem szemügyre az új, éteri magasságokba rugaszkodott képeket, mint annak idején a rögválóságból sarjadtakat. A megértés szándéka vezérelt, felülírva elvárásaimat.

A tematikai kötődés nincs mindig összefüggésben a kifejezés mékénjtével, a nyelvi kiteljesedéssel. Az utóbbi hatvan évben mást sem

láttunk a szűkebb pátriában, mint azt, hogyan próbálják meg egyesek kirángatni a művészetet a valóság mély talajából, a porból és a sárból, avagy a táj könnyed látványából, esetleg a szegénységből. Erre tett kísérletet többek között Ács József, Petrik Pál, Benes József és Torok Sándor is. Valahogyan mindegyikük a makrokozmosz kiterjedései felé mozdult, egyikőjüket sem vonzotta a mikrovilágok benső szerkezeteinek formavilága. Ettől függetlenül azonban, természetesen, mindegyikük egyéni stílus mentén fektette le hitvallásának alapjait, az absztrakt festészet hatalmas fogalmi rendszerének különféle zugaiban kutakodva, beleértve az informelt is.

A kilencvenes években jelentkező – immár tanult – vajdasági magyar művésznemzedék figyelmét sok tekintetben úgyszintén a tájélmény kötötte le, akárcsak elődeikét. A tájhoz, a természethez és az elemi életközeghez fűződő viszonyuk azonban eleve másmilyen volt, hiszen ők már nem az agrárnemzedék gyermekeiként nőttek fel, hanem részben a városi kultúra ernyője alatt formálódtak, részben pedig az internet nyalábjai között. Tanulmányaik során pontosan felismerték a korábbi generációk hátrahagyott teljesítményének az értékeit, és tudatosan ügyeltek rá, hogy ne ott kezdjék, ahol elődeik abbahagyták. Nem kívánták őket utánozni, túl akartak lépni az általuk lefektetett kánonon, amely különben számukra teljességében vállalható volt. Másrészt a közvetlen történelmi események megingatták bennük azt a hitet, hogy a természetben nem eshet kár. Emellett szociális érzékenységüket elmélyítette a hétköznapi élet lepusztultságának a látványa, amely a kétezres években valamimód lényegesen érzékletesebb volt, mint a rombolás évtizedében.

Ez a kór- és kortünet leginkább Ricz Géza festményein érhető tetten, aki úgyszintén tagja volt a Ctrl V kollektívának. A rövid életű csoport alkotói termésében az övén kívül Utcai képein hagyott nyomot legerőteljesebben az az energia, amely a közvetlen emberi környezet megéléséből tör fel. Csak míg Ricz a pusztulást, a felperzselt világot fogja vallatóra komor, sötétszürkés, koromtól fulladozó táblaképein, addig Utcai színes, üde pillanatokat ragad ki a bőven termő szülőföld mitikus hangulatából, némileg idealizálva a sík vidéki mezőgazdasági kultúráját. Sőt, egy kis túlzással azt is mondhatnánk, megidézi bennünk az ötvenes évek hurráoptimizmusának látványvilágát, egy végsőkéig dolgozó, derűs és távlatilag derülítő társadalom modelljét vázolja fel. A képeken traktorok szántanak, arató-cséplők

takarítják be a termést, minden mozgásban van, és minden az emberi felemelkedést szolgálja. Mintha csak a békebeli időkben lennénk, azt érezve, az életnek sohasem lesz vége. Itt az életnek határozott távlat van, a munkálkodó szülők mellett ott serénykednek sarjaik, akik majd továbbviszik a szebb életbe vetett hitet.

Utcai ikonográfiája azonban csak részben nyugszik a realizmusnak azokon az alapjain, amit „televíziós realizmusnak” neveznek. Munkáin szinte minden esetben felfedezhető valamilyen oda nem illő, szürreális elem, azonkívül, hogy színvilága olyannyira irreálisan eltúlzott, hogy már-már mesébe illő. A folyópartot tarka mértani hasábok szegélyezik, a növények szárán kerekded, gumikerekre emlékeztető virágok nyílnak, mintha csak az *Óz, a nagy varázsló* című film látványfelfogása köszönne vissza bennük. Másutt egy ismerős arató-cséplő bukkan fel a trópusi tengerparton, amely felett helikopterek köröznék, és egy futónő is bejön a monumentális gépezet előterébe, mintha csak egy akciófilmben lennénk. Ám ha kizárólag az égboltot vesszük szemügyre, akkor Utcai festményei már nem is annyira derűsek: rendre valamilyen vihar van készülében, a látóhatáron villámok cikáznak, a firmamentum épphogy le nem szakad önnön súlyától. Határozottan kötődnek ezek a művek Ács metafizikus képeihez, „nagy égbolt” sorozatához és Zsáki József felülnézetből pozicionált vészjósó tájbrázolásához, némileg átértékelve az „Otthon, édes otthon!” hangulatában fogant derűs, alföldi tájmunkáit. Gyerekként még az ígéret földjeként éli meg a szűkebb hazát, emberré érve viszont a kiábrándulásokból, sőt, a valós félelmekből is kijut neki.

A „nagy öregek” poétikai és stílusfelfogását helyesen értelmező és továbbvivő Utcai megteremti az alapjait egy felettebb egészséges, előremutató bácskai „country piktúrának”, minden tekintetben eleget téve a 21. század legmagasabb szakmai elvárásainak. És akkor, amikor már elmondhatja magáról, hogy rendelkezik ezzel a tudással és tehetséggel, egyszeriben lapot vált, átdobbant egy másik világba, a művészeti témakör ettől merőben különböző tartományába. Hogy miért teszi, nem könnyű megmagyarázni, hiszen annyi minden benne van az addigi megvalósításokban, annyi mindennel kecsegtet az ifjonti program, amire egy egész életmű is ráfalazható. Vallja, nem tudott ellenállni az elődjeként és tanítójaként tisztelt, jelentős opusszal rendelkező Siflis hatásának, aki közvetetten egy másik világ felé mutatott számára utat.

Utcai tehát gyökeresen szakított a felismerhető valóság nyelvi kötelékeivel, hogy belevesse magát egy líraian absztrakt képi világba, s ránc adja a kozmikus láttatás többdimenziós szemüvegét. Festményein ma már nyomát sem látni annak a valóságélménynek, amely korai alkotásait meghatározta: a képeknek nincsenek az ismert földrajzi határokon belüli minőségi jellemzői. A közeg, amelyben mozog, a makrokozmoszként értelmezett univerzum bármelyik mintaszeglete lehetne. Piktúrája zabolátlanabb, oldottabb lett, elrugaszkodott az éteri világba, az energiahullámok és a finom lüktetések felé. Ami régi önmagára emlékezteti, az gazdag színválasztékában, látványosságra törekvő komponálásában érhető tetten. Képei többretegűek, a képi rétegek egymásba csavarodottak. A pigmentek fényes lüktetésben vannak a vásznan, a plein air több mint évszázados vívmánya teljes mivoltában pompázik a képeken. Tekintve, hogy ez a korszaka még meglehetősen zsenge, nehéz megjósolni, mi lesz a végső eredője, és hogy hoz-e tartós megállapodottságot.